

De voormalige cultus van St. Willibrordus in Diessen

door Jan van Helvoirt

In 2012 werd de oude St. Willibrordus parochie in Diessen opgeheven. Door een samenvoeging van drie bestaande parochies ontstond de nieuwe St. Norbertus parochie. Historisch gezien een perfecte naam met Diessen als middelpunt. Vanuit de abdij van Tongerlo werd de Diessense kerk immers eeuwenlang bediend door de norbertijnen. Bovendien waren die paters eigenaar van de oude Diessense pastorie met de omringende gronden. De norbertijnen van Averbode stichtten in het begin van de dertiende eeuw in Esbeek op de rand van Poppel/Weelde en de Mierden de grote ontginningshoeve Tuldel.

De abdij van Grobbendonck was eigenaar van de tiendschuur op Gorp en leverde geen enkel probleem op. De abdij van Thorn bezat eeuwenlang een grote boerderij op de Biest en beurde keurig haar rente.

Het was de abdij van Echternach die nog eeuwenlang cijnsen beurde uit diverse gronden. De Tulderhoeve was op Sint Dionysusdag nog lang cijnsplichtig aan Echternach. In 1720 betaalde Anna Jan Hendricx nog twee stuiver en acht penningen uit zijn hoeve aan *de abt van Ebternaken*. Haar broer Peter, die in de buurt een andere boerderij op de Biest erfde, betaalde op ...1 stuiver uit *de Beverakker*.

Kijkend naar de toekomst: in Hilvarenbeek bezaten de witheren van Tongerlo meerdere boerderijen en verschillende landerijen!

St. Willibrordus in het 'Diessens Hoekje'

Hoewel de historische binding tussen het Hooghuis en de norbertijnen spaarzaam gedocumenteerd is, berust die tussen haar eigenaren en St. Willibrordus louter op drijfzand. Terwijl de relatie tussen beiden op geen enkele geschreven bron is gebaseerd, moeten we de omvang van de op gang gekomen Willibrordus pelgrimage niet onderschatten. Het Hooghuis met zijn brouwerij en herberg werd zelfs als 'vermaard' bestempeld. De rechtsgeleerde W. C. Ackersdijck uit 's-Hertogenbosch (1760-1843) schreef in 1838 in 'Nasporingen omtrent het landschap, in vroeger eeuwen Taxandria genoemd' dat hij het Hooghuis had bezocht en bekeken. Hij kwam tot de conclusie dat *het zeer oud en van vreemde bouworde was, echter van later tijd dan van Willebrord*. Zijn geschriften over de verering van Willibrord haalde hij bij Wichmans: *een groote toeloop van volk, om Willibrord te vereeren*.

Een weerslag van de lokale Willibrorduscultus in Diessen zien we op het retabelschilderij in het hoofdaltaar. St. Willibrordus knielt in bisschopsmantel voor de links tronende O.L. Vrouw met kind. Verder staat een zittende vrouw met haar kind aan haar zijde, terwijl zij een ander ziek kind opheft naar Willibrordus. Het schilderij, waarop ook nog een bron te zien is en pelgrims met flesjes water, is in 1738 door J.J. Liberti vervaardigd en in olieverf uitgevoerd. Het doek is 207 bij 203 centimeter groot.

De glas-in-loodramen links en rechts van het hoofdaltaar werden gemaakt door J. van Leeuwen en zoon te Geldrop. Het rechterraam toont de heilige als geloofsverkondiger onder de goedgelovende Diessenaren. Het linkerraam verbeeldt de veronderstelde schenkingen aan Willibrord uit de achtste eeuw. Op de helaas valse oorkonde staat te lezen: *Anno 710 en 712 Bobanshot atque bona Diosna pi Willibrordo tradidunt*. Dit betekent: 'In het jaar 710 en 712 schonken Bobanshot en de goede Diosna aan vader Willibrord'. Om dit alles kracht bij te zetten werden afbeeldingen van de Diessense kerk en het gemeentewapen er aan toegevoegd.

Diessens water tegen 'knobbeltjes op de ribben'

In de noordwesthoek van het voormalige kerkhof staat nog steeds de gemetselde St. Willibrordusput. Immers: tot begin negentiende eeuw was men daar heilig van overtuigd. Op 21 oktober 1840 rapporteerde de gouverneur van Noord-Brabant daarentegen dat de put 'van gewone gebakken steen gemetseld was en uiterlijk niets bijzonders had'. Toch werd tot omstreeks 1645 het water uit het St. Willibrordusputje van Diessen elders gebruikt. Moeders met kinderen die het zogenaamde 'gebrek van St. Willibrord' hadden, konden van de paters van het Baseldonkse wilhelmietenklooster in 's-Hertogenbosch, flesjes met Diessens water krijgen. Die kinderen, ze hadden knobbeltjes op de ribben, moesten dan drie druppeltjes water op drie achtereenvolgende vrijdagen drinken. Maar ook in Diessen zelf kwamen de kinderen 'ter kerke'. Volgens een kerkrekening uit 1645 werd er dat jaar 35 stuiver besteed aan nieuw glas voor het St. Willibrordusaltaar. Bovendien betaalde men 12 stuiver voor een schaalte waaruit de kinderen water dronken als zij *ter bevaert* kwamen. Toen schepte men het water nog uit de bij de kerk gelegen put.

Relieken verhuisden mee naar grenskerk in Poppel

Toen in 1648 de Diessense parochiekerk aan de protestanten werd overgedragen, werden de relieken van Willibrord overgebracht naar de grenskerk te Poppel. Enige tijd zijn toen nog de bedevaarten en processies naar Poppel ondernomen. Maar toen in 1672 de schuurkerk in Diessen in gebruik werd genomen, verdween de Poppelse bedevaart. In 1726 beschreef de auteur Sanderus de geschiedenis van de abdij van Tongerlo in 'Chorographia Sacra Brabantiae'. De kerk van Diessen noemde hij *quae nunc est insignis Ecclesia Parochialis in territorio Sylvaducensi, cultu a miraculis D. Willibrordi celeberrima*. De Diessense parochiekerk was dus aanzienlijk in de Meierij van 's-Hertogenbosch en zeer beroemd door de verering en de wonderen van St. Willibrordus! Hoewel middels het plakkaat van 19 juli 1730 bedevaarten werden verboden, werd in 1735 voor de Willibrordreliken in de Diessense kerk nog een reliekhouder vervaardigd. Die houder wordt uiteraard bewaard in de kluis van de sacristie. De lichtmetalen houder is 22 centimeter hoog. De houder bevat een ronde glazen houder die aan twee zijden is afgesloten. Deze bevat een opgevouwen lap rood fluweel die bestikt is met een soort goudgalon en ronde pailletjes. Hiermee is vertikaal aan voor- en achterzijde een langwerpige stukje perkament op de rode ondergrond aangebracht dat met rode inkt is beschreven. Het zegt dat de relieken zich in het gewikkelde doek bevinden.

Willibrordus ook in schuurkerk op het Laar

In 1737 werd een nieuwe schuurkerk op het Laar gebouwd, waarin een afzonderlijk St. Willibrordusaltaar werd ingericht, dat in 1786 nog bestond. In 1751 werd een eikenhouten beeld van de heilige in deze schuurkerk geplaatst door pastoor Rainerus de Graaff. Maker was de Antwerpenaar Josepho Gillis. Nu staat het 1.80 meter hoge beeld op een console rechts naast het koor. Willibrordus is afgebeeld als heilige met koorkap, maar zonder mijter en staf. De heilige wendt zijn blik naar rechts, houdt zijn rechterhand voor zijn borst en in zijn linker hand houdt hij een kerkgebouw.

Tot slot hangt boven de deur naar de sacristie een 39 centimeter hoog eikenhouten zeventiende eeuwse beeldje. Hier een kerkmodel in zijn linkerhand en in zijn rechterhand een staf. Aan de voeten van deze bisschop met mijter staan links en rechts een wijnavat. Beide herinneren aan de wijn- en putwonderen van de H. Willibrord.

Op 9 juni 1787 tekende de bekende Hendrik Verhees de kerk van Diessen en vermeldde *aan de Noortzijden van de kerk tegens de ringmuur van het kerkhof een St. Wilbordspudt*. In de achttiende eeuw kwam er een einde aan de bedevaart naar de relieken van St. Willibrordus.